

Katarzyna Findlik-Gawron

***Inspirowani naturą. Rękodzieło Indian Amazonii.
W hołdzie Borysowi Malkinowi.***
Wydarzenia towarzyszące wystawie czasowej

Od 19 kwietnia 2018 do 31 marca 2019 roku w Muzeum Narodowym w Szczecinie prezentowana była wystawa ze zbiorów Działu Kultur Pozaeuropejskich pt. *Inspirowani naturą. Rękodzieło Indian Amazonii. W hołdzie Borysowi Malkinowi*¹. Ekspozycja miała na celu ukazanie rzemiosła Indian Amazonii z perspektywy otaczającej ich natury, wpływającej na charakterystyczny kształt ich kultury. Była formą uczczenia pamięci Borysa Malkina (1917–2009), wybitnego polskiego kolekcjonera, etnologa, entomologa i badacza kultur Ameryki Łacińskiej, który w 2017 roku obchodziłby jubileusz setnej rocznicy urodzin.

Ważnym aspektem każdej wystawy jest działalność popularyzatorska. Podobnie było w przypadku *Inspirowanych naturą...* Ekspozycji towarzyszył bogaty program wydarzeń, który skupiał się na rozpowszechnianiu wiedzy o Borysie Malkinie, Indianach Amazonii, faunie i florze Ameryki Południowej. Zwiedzający, którzy chcieli zapoznać się z koncepcją i założeniami merytorycznymi wystawy, mogli skorzystać z cyklu oprowadzań kuratorskich. Dla rodzin, dzieci i młodzieży przygotowano specjalny, osobny program edukacyjny. Wszystkie natomiast tematy, których nie uwzględniono w przestrzeni wystawy, podjęto w ramach wykładów głoszonych przez specjalistów: amerykańistów, muzealników i przyrodników.

Układając harmonogram wydarzeń, pragnęłam wprowadzić pewną ich cykliczność. Spotkania odbywały się przeważnie raz w miesiącu (poza okresem wakacyjnym),

¹ Więcej informacji o wystawie w tekście pt. Tropem indiańskich kolekcji. Wystawa czasowa *Inspirowani naturą. Rękodzieło Indian Amazonii. W hołdzie Borysowi Malkinowi*, MZP XIV, 419–436.

zazwyczaj w czwartki, w godzinach popołudniowych², w sali konferencyjnej lub w przestrzeni wystawy w gmachu przy Wałach Chrobrego. Adresowane były głównie do osób dorosłych, młodzieży i studentów.

Pierwsze spotkanie towarzyszące wystawie odbyło się 10 maja 2018 roku. Była to prelekcja pt. *Obraz Indian Ameryki Południowej w badaniach Borysa Malkina*. Wygłosiła ją dr Magdalena Nierzwicka³, autorka pracy doktorskiej pt. *Kolekcjonerstwo Borysa Malkina. Inwentarz kultur Indian Ameryki Południowej*. Prelegentka opowiedziała o badaniach etnograficznych Malkina w Ameryce Południowej w świetle listów do Heleny Przestalskiej-Malkin (żony etnologa). 19 czerwca 2018 roku odbył się drugi wykład – *Odejścia, przyjścia, pozostania. Problemy poznawcze w Amazonii* – wygłoszony przez dr. Mariusza Kairskiego⁴, który od około 40 lat zajmuje się badaniem zmian kulturowych wśród Indian Amazonii. Dr Kairski na podstawie swoich wielomiesięcznych pobytów u wenezuelskich Indian E'ñepá omówił podstawowe idee czasu, przestrzeni i tożsamości w Amazonii. Kolejne spotkanie przypadło na 6 września 2018 roku, zaraz po wakacyjnej przerwie. Tematem przewodnim był tak ważny dla Indian Amazonii i Borysa Malkina⁵ świat przyrody. Wykład pt. *Polskie odkrycia ssaków w Ameryce Południowej* został zaprezentowany przez mgr. inż. Łukasza Piechnika⁶. Prelegent przedstawił erę odkryć przyrodniczych w Ameryce Południowej ze szczególnym uwzględnieniem dokonań Polaków. 25 października 2018 roku wróciliśmy do tematu Indian Amazonii. Wykład pt. *Oswoić naturę. Życie codzienne Indian Amazonii* wygłosiła Ewa Prądyńska⁷. Bazując na własnych badaniach etnologicznych przeprowadzonych wśród Indian Yabarana (Wenezuela) i Kofán (Ekwador, Kolumbia), zaprezentowała, jak Amazończycy postrzegają otaczający ich świat przyrody oraz jakich technik używają, aby go „udomowić” i dostosować do swoich codziennych potrzeb. Tuż przed świętami, 20 grudnia 2018 roku, dr Kacper Świerk⁸ w wykładzie *Indianie amazońscy i zwierzęta* wrócił do tematu zwierząt. Dr Świerk opowiedział o relacji Indianie – zwierzęta, roli zwierząt w kosmologii i gospodarce Indian, tubylczych klasyfikacjach gatunków oraz zwierzęcych bohaterach mitów. 10 stycznia 2019 roku pojawił się *stricte*

² Nie dotyczy programu edukacyjnego dla dzieci i młodzieży.

³ Kierowniczka Działu Kultur Pozaeuropejskich w Muzeum Okręgowym w Toruniu, Muzeum Podróżników im. Tony'ego Halika.

⁴ Pracownik Instytutu Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Gdańskiego.

⁵ Od dzieciństwa fascynował go świat przyrody. W trakcie pracy badawczej i kolekcjonerskiej zebrał ponad milion okazów entomologicznych i herpetologicznych dla muzeów o profilu przyrodniczym.

⁶ Badacz z Instytutu Botaniki im. W. Szafera, Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

⁷ Kierowniczka Działu Kultur Pozaeuropejskich w Muzeum Narodowym w Szczecinie.

⁸ Niezależny badacz. W latach 2010–2016 pracował jako adiunkt w nieistniejącej już Katedrze Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Szczecińskiego.

muzealny wątek. Prelekcję *Lekcje z kolekcji. Co mówią rzeczy?* wygłosił Jacek Kukuczka⁹. Prelegent rozpoczął od zaprezentowania krakowskiej kolekcji Borysa Malkina¹⁰. Był to przyczynek do szerszego omówienia historii związanych z kolekcjami etnograficznymi, jakie znajdują się w krakowskim Muzeum Etnograficznym. Ostatni wykład pt. *Amazońskie noce, amazońskie spania – etnograficzny nokturn z badań terenowych u ludu Arabela* odbył się podczas finisażu wystawy, 29 marca 2019 roku. Przedstawił go dr Filip Rogalski¹¹, który w latach 2005–2009 prowadził badania w Amazonii peruwiańskiej wśród ludów Arabela, Quechua, Huambisa i Aguaruna. Motywem przewodnim wystąpienia był przegląd zjawisk kulturowych związanych z nocnością wśród Indian Arabela. W sumie w czasie trwania wystawy wygłoszono 7 wykładów.

Kolejnym wydarzeniem towarzyszącym ekspozycji był pokaz filmu o życiu Borysa Malkina. Dokument *Xupera. Świat Borysa Malkina* jest wędrówką po świecie badacza. Podróż rozpoczyna się od warszawskiego blokowiska, mieszkania, w którym żona etnologa czyta listy podpisane Xupera, czyli Włochaty Grzbiet. Taki przydomek nadali Borysowi Malkinowi Indianie Urubú. W dokumencie wykorzystano fragmenty filmów Borysa Malkina zrealizowanych w latach 1968–1971 dla *Institut für den Wissenschaftlichen Film* w Getyndze. W produkcji wzięły udział osoby, które zostały zaproszone do wygłoszenia wykładu w szczecińskim muzeum, m.in. dr Mariusz Kairski, dr Magdalena Nierzwicka, Jacek Kukuczka. Dokument stał się zapisem ostatnich miesięcy życia bohatera, który zmarł 12 sierpnia w 2009 roku, tuż po ukończeniu zdjęć do produkcji. Pokaz filmu miał miejsce 22 i 29 listopada 2018 roku.

Wystawie towarzyszył specjalny program edukacyjny przeznaczony dla indywidualnych odbiorców – rodzin z dziećmi – oraz zorganizowanych grup dzieci i młodzieży z przedszkoli i szkół. Spotkania realizowano w tygodniu i w weekendy. Zaproponowano różne formy pracy, dostosowane do potrzeb i możliwości uczestników zajęć. Na program edukacyjny składały się: lekcje i warsztaty muzealne, spotkania w ramach Akademii Malucha i Juniora, bajko-czytanie *Indiańskie Poranki w Muzeum*, konkurs plastyczny *Pióro papugi czy ząb jaguara?*, urodziny w muzeum, wakacje w muzeum oraz strefa edukacyjna *Moc w muzeum – Noc w muzeum – Między nami Indianami* zorganizowana w trakcie finisażu wystawy. W ramach programu edukacyjnego odbyły się również warsztaty dydaktyczne z zakresu nauczania muzealnego dla studentów pedagogiki

⁹ Pracownik Działu Kultur Ludowych Pozaeuropejskich Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli w Krakowie (MEK). Prelegent zastąpił dr. Antoniego Bartosza, dyrektora MEK.

¹⁰ MEK posiada największą w kraju kolekcję Borysa Malkina, obejmującą 905 obiektów etnograficznych oraz 91 eksponatów archeologicznych.

¹¹ Pracownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie.

wczesnoszkolnej i przedszkolnej z Collegium Balticum. Program edukacyjny realizowano przez 11 miesięcy. Odbyło się 101 spotkań, w których wzięło udział 3336 osób. Pomysłodawczynią zajęć i jednocześnie ich prowadzącą była Dorota Baumgarten-Szczyrńska z Działu Edukacji z Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Ostatnim wydarzeniem towarzyszącym wystawie był jej finał pt. *Amazońska noc*, który odbył się 29 marca 2019 roku w godzinach 18:00–00:40. Niepowtarzalna atmosfera indiańskiej nocy zawładnęła całym piętrem gmachu przy Wałach Chrobrego. W programie *Amazońskiej nocy* odbyły się projekcje filmowe (we współpracy z Watch Docs, Krupa Gallery, Charles Fairbanks oraz Sanho Tree), wspomniany już wykład dr. Filipa Rogalskiego pt. *Amazońskie noce, amazońskie spania – etnograficzny nokturn z badań terenowych u ludu Arabela*, koncert gitarowy Macieja Kazuby pt. *Kazuba w dżungli w rytmach bossa novy*, ostatni spacer kuratorski po wystawie pt. *Tsantse, trucizny i używki. Życie Indian Amazonii* oraz konkurs tarcia manioku i batatów na czas. Przez cały wieczór można było wziąć udział w warsztatach leżenia w hamaku, spróbować południowoamerykańskich kaw i herbat, nabyć w specjalnych cenach muzealne wydawnictwa oraz uruchomić wyobraźnię w specjalnej strefie edukacyjnej dla najmłodszych.

Na bardziej szczegółowe omówienie zasługują wymienione wcześniej projekcje filmowe. Podczas finału zaprezentowano trzy dokumenty. Pierwszy pt. *Nowoczesna dżungla*¹² opowiadał historię Carmen, wiodącej proste życie w harmonii z naturą, i jej sąsiada, szamana Juana, który nie potrafi wyleczyć się z przepukliny i pada ofiarą bezwzględnego marketingu „cudownego” suplementu diety. *La Selva Negra*¹³ leży w meksykańskim stanie *Chiapas* i jest dotknięta wpływem globalizacji. Kolejny z prezentowanych filmów to dokument Ewy Ewart *Kłątwa obfitości*¹⁴. Reżyserka oddała głos przedstawicielom tzw. Inicjatywy *Yasuní* – ekwadorskiej propozycji pozostawienia ropy w ziemi w zamian za finansową rekompensatę ze strony międzynarodowej wspólnoty. *Yasuní* to ekwadorski park narodowy, bogaty w zasoby ropy. To jeden z najbardziej bioróżnorodnych obszarów świata. Dom rdzennych plemion, które pragną żyć w zgodzie z ich tradycyjną kulturą. Ostatnią propozycją był dokument *Kogo niszczy wojna z koką*¹⁵, wyprodukowany przez organizację *Witness for Peace*, której celem jest zmiana polityki USA wobec krajów Ameryki Łacińskiej. Film opowiada o efektach „wojny z narkotykami” prowadzonej za amerykańskie

¹² Film został wyprodukowany przez Charlesa Fairbanka i Saula Kaka w Meksyku w 2016 r. Reżyseria: Charles Fairbanks.

¹³ Oryginalny tytuł produkcji.

¹⁴ Film został wyprodukowany przez Krupa Gallery w Polsce w 2018 r.

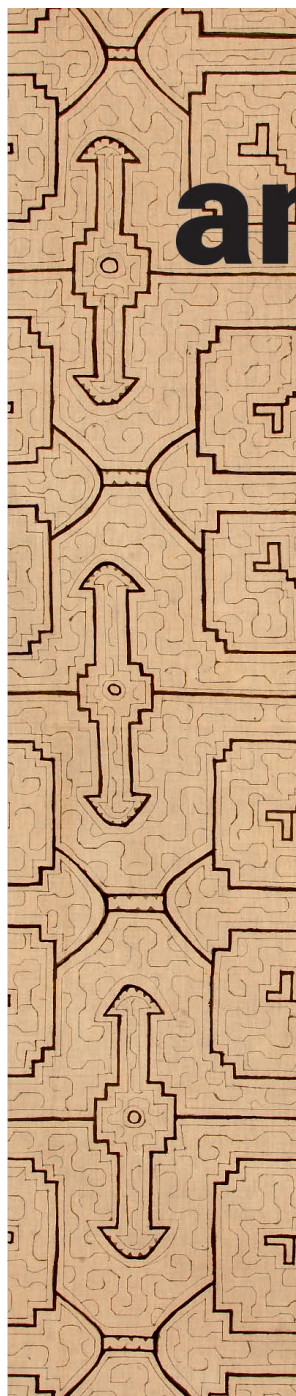
¹⁵ Film został wyprodukowany przez Sanho Tree, Witness for Peace w Stanach Zjednoczonych w 2009 r. Reżyseria: Josh Dautoff.

pieniądze na terenie Kolumbii. Muzeum na czas trwania *eventu* otrzymało zgodę na bezpłatną projekcję filmów, za co szczególne podziękowania należą się ich twórcom. Łącznie w Amazońskiej nocy uczestniczyło ok. 350 osób.

W sumie w ramach wystawy *Inspirowani naturą...* zorganizowano 101 spotkań edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, 7 wykładów, 6 spacerów kuratorskich, 5 projekcji filmów oraz koncert. Program cieszył się dużym zainteresowaniem. Szczególnie obłożone były zajęcia edukacyjne przygotowane dla dzieci i młodzieży. Pozytywnie zaskoczeni byliśmy również frekwencją w czasie *Amazońskiej nocy*. Wszystkie zaproponowane spotkania cieszyły się powodzeniem. Cykliczne wydarzenia znalazły grupę sympatyków, którzy jeszcze długo po prelekcjach dyskutowali o poruszonych tematach.

Tabela 1. Szczegółowe formy działań dydaktycznych przeprowadzonych w trakcie programu edukacyjnego towarzyszącego wystawie *Inspirowani naturą...* Liczba uczestników i zajęć

Lp.	Forma działań dydaktycznych	Liczba spotkań	Liczba uczestników
1	Lekcje muzealne: ✓ <i>Amazonia oczami Borysa Malkina</i> (dla szkół ponadpodstawowych) ✓ <i>Niezwykła podróż – z wizytą u Indian Amazonii</i> (dla uczniów szkół podstawowych)	58	1652
2	Warsztaty muzealne: ✓ <i>Szlakiem wanilii i kakao – o życiu codziennym Indian Ameryki Południowej</i> (dla przedszkoli i szkół podstawowych, klasy I–III) ✓ <i>O yerba mate, dojrzałej kolbie kukurydzy, książniczkach, szybkich jaguarach i groźnych piraniach – indiańskie opowieści</i> (dla przedszkoli i szkół podstawowych, klasy I–III)	23	667
3	<i>Indiańskie poranki w muzeum – bajkoczytanie</i> (dla dzieci w wieku 5–8 i ich rodziców/opiekunów)	3	56
4	<i>Moc w muzeum – Noc w muzeum – Między nami Indianami</i> – strefa edukacyjna w ramach finału wystawy pt. <i>Amazońska noc</i> (dla najmłodszych i ich rodziców/opiekunów)	1	350
5	<i>Pióro papugi czy ząb jaguara?</i> Konkurs plastyczny na wykonanie naszyjnika wodza indiańskiej wioski (dla szkół podstawowych, klasy II–VI)	1	60
6	Wielki finał konkursu <i>Pióro papugi czy ząb jaguara?</i> (dla szkół podstawowych)	1	120
7	Akademia Juniora ✓ <i>Podróż przez kontynenty: Ameryka Południowa. Indianie – prawdy i mity</i> (dla dzieci w wieku 7–12 lat)	1	40
8	Akademia Malucha ✓ <i>Ciekawa podróż z alpaką Inu do Amazonii, czyli prawie wszystko o życiu codziennym Indian</i> (dla dzieci w wieku 5–6 lat i ich rodziców/opiekunów)	1	38
9	Wakacje w muzeum ✓ <i>Jaguar Arnold i papuga Jelly – niezawodni przewodnicy po Amazonii</i>	7	194
10	Urodziny w muzeum ✓ <i>Urodziny wśród Indian Amazonii</i>	3	113
11	Warsztaty dydaktyczne dla studentów Collegium Balticum	2	46
Łącznie		101	3336

Finisaż wystawy
„Inspirowani naturą. Rękodzieło Indian Amazonii.
W hołdzie Borysowi Malkinowi”

amazońska NOC

29 MARCA 2019 | PIĄTEK
od godziny 18.00 do 24.00

Muzeum Narodowe w Szczecinie
ul. Wały Chrobrego 3
wstęp wolny

PROGRAM

- 18.00** Sala konferencyjna | I piętro, skrzydło północne
Projekcja filmu „Nowoczesna džungla”, reż. Charles Fairbanks, Meksyk 2016
- 19.15** Wystawy afrykańskie | I piętro, skrzydło południowe
„Kauzba w dzungli w rytmach bossa novy” – koncert gitarowy Macieja Kazuby
- 20.00** Wystawa „Inspirowani naturą. Rękodzieło Indian Amazonii” | I piętro, skrzydło południowe
„Tsantse, trucizny i używki. Życie Indian Amazonii” | Spacer kuratorski | Katarzyna Findlik
- 21.00** Wystawy afrykańskie | I piętro, skrzydło południowe
Konkurs z nagrodami: tarocie manikuru na czas
- 21.30** Sala konferencyjna | I piętro, skrzydło północne
Wykład dra Filipa Rogalskiego
„Amazońskie noce, amazońskie spania – etnograficzny nokturn z badań terenowych u ludu Arabela”
- 22.30** Sala konferencyjna | I piętro, skrzydło północne
Projekcja filmów: „Kłatwa obfitości”, reż. Ewa Ewart, Polska 2018
„Kogo niszczy wojna z koką”, reż. Josh Dautoff, USA 2009

PRZEZ CAŁY CZAS TRWANIA WYDARZENIA (18.00–00.00)

Warsztaty leżenia w hamaku
Strefa edukacyjna dla najmłodszych
Degustacja kaw z Amazonii
Amazońskie przysmaki
Kiermasz wydawnictw (publikacje Działu Kultur Pozaeuropejskich) oraz pamiątek

Ryc. 1. Plakat finisażu wystawy *Inspirowani naturą... pt. Amazońska noc*. Projekt graficzny D. Źródlewski

Ryc. 2. Oprowadzanie kuratorskie przez Katarzynę Findlik-Gawron podczas *Amazońskiej nocy*, finisaż wystawy *Inspirowani naturą...* . Fot. E. Sitarek

Ryc. 3. Oprowadzanie kuratorskie przez Katarzynę Findlik-Gawron podczas *Amazońskiej nocy*, finisaż wystawy *Inspirowani naturą...* . Fot. E. Sitarek

Ryc. 4. Koncert Macieja Kazuby podczas *Amazońskiej nocy*, finisaż wystawy *Inspirowani naturą...*
Fot. E. Sitarek

Ryc. 5. Konkurs tarcia manioku czas podczas *Amazońskiej nocy*, finisaż wystawy *Inspirowani naturą...*. Fot. E. Sitarek

Ryc. 6. Urodziny w muzeum. Program edukacyjny w ramach wystawy *Inspirowani naturą...* .
Fot. D. Baumgarten-Szczyrska

Ryc. 7. Strefa edukacyjna podczas *Amazońskiej nocy*, finisz wystawy *Inspirowani naturą...* .
Fot. E. Sitarek